

АНОТАЦІЯ

Будз А. В. Формування аксіології у західноєвропейській філософії кінця XIX – початку XX століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2025.

Дисертацію присвячено комплексному теоретико-методологічному обґрунтуванню виникнення засад та парадигмальних основ аксіології у західноєвропейській філософії кінця XIX – початку XX століття. Системний аналіз **світоглядних, методологічних та парадигмальних засад**, які є підґрунтям розвитку аксіологічної проблематики проведено на основі застосування *принципу деісторизації філософських вчень*. На основі цього принципу розглянуто виникнення аксіології внаслідок процесів *секуляризації* світогляду, на основі чого відбувається надання людині якості *автономної, вільної та раціональної* істоти, яка може бути *творчою, самостійною* та має власні надійні критерії пізнання, конструювання та оцінювання дійсності. У роботі розвинуто методологічні ідеї Г. Йоаса стосовно того що «філософія цінностей» виникає внаслідок «повороту до суб'єктивності» та на основі *суб'єктивного конструювання цінностей*. Доведено, що ідеї «повороту філософії до суб'єктивності» та *суб'єктивного конструювання цінностей* є підґрунтями для формування ідеї самоцінності самого суб'єкта, який стає внаслідок цього «аксіологічним суб'єктом». На цій основі обґрунтовано, що причиною розвитку аксіології є принцип самоусвідомлення та самопізнання людиною самої себе, де саме вона розглядається як самостійне джерело такого пізнання, а не трансцендентні сили. На основі ідей Г. Йоаса «повороту філософії до суб'єктивності» та *суб'єктивного конструювання цінностей* у дисертації критично проаналізовано творчість І. Канта, Г. Рікєрта, В. Віндельбанда, Г. Лотце, Ф. Ніцше, М. Шелера, Н. Гартмана та виявлено, що «філософія цінностей» має свої витоки у філософії Канта та *неокантіанській* філософії, яка акцентує увагу на *суб'єкті як джерелі раціонального та морального пізнання*, що сприяє становленню

феноменологічної аксіології. Доведено, що початковий етап формування аксіології відбувається на основі феноменологічної аксіології, яка започатковується у Кантовій філософії та неокантіанстві та розвивається у поглядах Г. Лотце, Ф. Ніцше, М. Шелера, Н. Гартмана. Показано, що розуміння цінностей та ціннісних архетипів як окремої предметної сфери у філософії починає активізуватись у зв'язку із констатацією духовної активності самого суб'єкта, який визнається джерелом цінності, а також у зв'язку із розумінням переживань суб'єкта як критеріїв цінностей (наприклад, задоволення/незадоволення, відчуття, почуття цінностей). Розвинуто концепцію виникнення аксіології на основі *парадигми активного та автономного суб'єкта пізнання і моралі*, яку започатковує І. Кант. Обґрунтовано, що Кантова *парадигма активного та автономного суб'єкта пізнання і моралі* дає підстави говорити про можливість існування моральних та аксіологічних систем, оскільки їх джерелом є морально автономний, свідомий, раціональний та відповідальний суб'єкт, який володіє свободою вибору. Осмислено, що **суб'єктивізм є підґрунтям для формування феноменологічного та персоналістичного підходів до цінностей**, оскільки джерелом цінностей є суб'єкт та його феноменологічні інтенції у формі почуттів (М. Шелер та Н. Гартман). Відзначено, що для формування поняття «цінність» є важливим наявність поняття «особистості», яке починає формуватись у поглядах Г. Лотце, бо розуміння **особистості як носія цінностей створює можливість постановки аксіологічних питань та виникнення аксіології**, оскільки в такому випадку особистість розуміється *секуляризовано як автономний носій цінностей* та ціннісних архетипів. Досліджено, що однією з передумов становлення аксіології було формування концепції **цінності людини**, оскільки людина у філософських концепціях починає цінуватись у контексті її духовної, моральної та раціональної значущості.

Акцентовано, що усвідомлення цінності людини є одним із аспектів **секуляризації філософії** та відбувається у контексті *антропологічного повороту у філософії*, що стає однією із причин формування аксіології. Запропоновано розглядати явища *сакралізації та секуляризації філософської свідомості як причини формування поняття «цінність»*. Виокремлено, що чітке формулювання

поняття «цінність» у західноєвропейській філософії кінця XIX – початку XX століття стало можливим на засадах **секуляризованого** та **деїсторизованого світогляду у філософії та науці**, який вже надає значення у пізнавальному та аксіологічному вимірі самій людині як цінності та джерелі пізнання істини. Встановлено, що **диференціація** та **секуляризація** філософії, яка відбувається у Новому часі, є підґрунтям для формування парадигми раціоналізму, надання суб'єкту пізнання більшої **автономії** у пізнавальному процесі на основі його розуму; а водночас диференціація та секуляризація «роблять» суб'єкта творцем філософських категорій, «творцем» смислів, істини та цінностей.

Доведено, що *сакралізація розуму та пізнавальних здібностей*, так як це властиво для Кантової філософії, пов'язана із обґрунтуванням філософом *парадигми активного та автономного суб'єкта пізнання і моралі*, на основі якої він започатковує суб'єктивну парадигму тлумачення цінностей, яка є фундаментальним підґрунтям для розвитку теорії цінностей, а зокрема – феноменологічної аксіології. Доведено, що аксіологічна проблематика почала розвиватись на основі зміни гносеологічних парадигм у контексті **Кантового апріоризму** та **трансценденталізму**, які стали *основою для секуляризації метафізики*, а *апріоризм* І. Канта став підґрунтям для обґрунтування автономності людського пізнання та можливості істинних суджень у моральній та аксіологічній сфері. Констатовано, що *«коперніканський переворот» І. Канта* у гносеології «робить» джерелом пізнання та джерелом моралі *людину* та є підґрунтям для становлення аксіологічної проблематики та формування поняття цінності у філософії. Констатовано, що **секуляризаційні** тенденції в міркуваннях І. Канта, які в подальшому стають основою постановки аксіологічних питань, засновуються на засадах *суб'єктивізму, раціональності та моральної автономності* людини, яка є *творчою істотою* та все творить із себе (в тому числі і цінності) на основі розуму і вільної волі.

Наголошено, що у *неокантіанстві* цінності тлумачаться як об'єктивні явища, але така їх об'єктивність полягає не в їх *трансцендентності*, а в тому що вони є *трансцендентальними*, оскільки цінності мають функцію значущості для людської

свідомості незалежно від конкретного суб'єкта на рівні їх культурного значення, тобто цінності є *об'єктивно-трансцендентальними у межах культури як апріорні смисли та значення*, або як ціннісні архетипи. Розкрито, що неокантіанські цінності є всезагальними *культурними цінностями* у формі держави, права, економічної організації, а тому їх *об'єктивність та позачасовість у неокантіанстві можлива тільки в культурно-історичному сенсі*, а не в трансцендентному. Доведено, що неокантіанці вживають *аксіологічні* поняття у *феноменологічному* ракурсі, зокрема аксіологічні поняття Г. Рікєрта мають *феноменологічний* зміст та вказують на елементи суб'єктивного тлумачення цінностей, оскільки неокантіанці звертають увагу на такі феноменологічні явища як «значущість цінностей», принцип «віднесення до цінностей» та «розуміння цінностей».

Обґрунтовано, що виникнення у західноєвропейській філософії кінця ХІХ – початку ХХ століття поняття «цінність» та аксіології засновано на антропологічних ідеях, які розвиває у своєму **персоналізмі** Г. Лотце, оскільки у його **персоналізмі** вагоме значення надається людині та її *духовності*, яка стає надійним критерієм істинності аксіологічних суджень на основі ідеї автономності та унікальності людського духу. Показано, що у філософії *персоналізму* Г. Лотце людині надається «статус цінності» у зв'язку з її пізнавально-духовними можливостями, які, хоч і мають своє *трансцендентне* джерело у Богові, але в той же час «роблять» людину по-перше автономною істотою, а по-друге – цінною істотою, тобто у *філософії персоналізму* людина починає цінуватись як носій унікального персонального духу. Доведено, що розуміння поняття «цінності» у Г. Лотце має *прагматичний* та *гедоністичний* вимір, оскільки пов'язане із чуттєвими процесами задоволення та незадоволення, які мають суб'єктивний вимір. Показано, що цінності у поглядах Г. Лотце мають суб'єктивне походження, оскільки ґрунтуються на чуттєвому сприйнятті, зокрема на задоволенні та незадоволенні, а це в свою чергу впливає на *секуляризацію моральних засад*, оскільки надійні моральні принципи виводяться не з ідеї наявності вищих начал, а із задоволення/незадоволення, які пов'язані із суб'єктивною чуттєвістю людини. Зазначено, що суб'єктивне чуттєве сприйняття на основі задоволення/незадоволення у системі аксіологічних поглядів Г. Лотце є

джерелом духовного життя, а відповідно всіх його сфер, у тому числі цінностей та ціннісних архетипів. З'ясовано, що у Г. Лотце ідея єдності душі і тіла є підґрунтям того, що критеріями цінностей стають задоволення та незадоволення та встановлено, що лотцівська ідея безпосередньої єдності душі і тіла має також елементи **секуляризації**, оскільки душа і тіло стають важливими для існування людини. Обґрунтовано, що Г. Лотце розвиває ідею про **оцінюючу діяльність людського розуму** та є одним із перших філософів, який **наділяє розум оціночними характеристиками в аксіологічному сенсі**, при цьому окреслено, що оціночна діяльність духу за Г. Лотце є примордіальною та вічною.

Констатовано, що Ф. Ніцше на основі аксіологічного нігілізму здійснює «аксіологічний поворот» у філософії з акцентом на суб'єкта, оскільки за допомогою нігілізму він секуляризує «вищі трансцендентні цінності». Він пропонує суб'єктивне джерело «можливості буття цінностей», яким є воля до влади та переоцінка цінностей на основі нігілізму та ресентименту, що вказує на елементи феноменологічної аксіології у його поглядах. Обґрунтовано, що суть ніцшеанської парадигми «переоцінки всіх цінностей» полягає в **аксіоцентричному суб'єктивізмі**.

Виділено, що у представників феноменологічної аксіології, зокрема у М. Шелера та Н. Гартмана простежуються елементи об'єктивного та суб'єктивного підходів до цінностей, тобто у їх поглядах немає однозначного **суб'єктивізму** чи **об'єктивізму** у тлумаченні цінностей, а є їх поєднання. Підкреслено, що Н. Гартман намагається поєднати **суб'єктивізм** та **об'єктивізм**, або **суб'єктивізм** та **трансценденталізм** як підходи до цінностей, **оскільки** особистість має таке ж значення для реалізації цінностей як і цінності для реалізації особистості, тобто *будь-який вихід цінностей з ідеальної сфери у сферу реальну пов'язаний із роллю суб'єкта*, тобто суб'єкт – необхідна умова реалізації цінностей.

Означено, що М. Шелер перебуває *на позиції надання суб'єкту об'єктивної цінності*, а цим самим підтримує методологічний *поворот до суб'єктивності* в аналізі цінностей. Він вказує на цінність індивідуальної сутності, особистих цінностей та цінність особистості, а саме *цінність особистості* може бути

вихідним критерієм для формування аксіологічних систем з їх спрямованістю у бік персоналізму. Зазначено, що цінності М. Шелер пов'язує із «відчуттям цінностей», тобто цінності можливі як суб'єктивне переживання речей і благ як цінностей на рівні задоволення та невдоволення, а тому феноменологічна аксіологія М. Шелера ґрунтується на суб'єктивізмі. Підкреслено, що цінності у феноменологічній аксіології М. Шелера мають суб'єктивне походження, оскільки ґрунтуються на інтенціях свідомості суб'єкта. Обґрунтовано, що для аксіології М. Шелера є характерними елементи апріорного підходу до цінностей, оскільки він наголошує на *апріоризмі емоційної сфери* у пізнавальних діях людини та вважає, що людина має здатність вбачати апріорні значущості та риси істинності речей. На цій основі він стверджує, що існує *апріорна форма структури душевних актів*, спосіб виникнення якої істотно не відрізняється від способу виникнення форм свідомості, а саме структура серця, структура волі, структура характеру, і посередництвом них – очевидність серця, “ordre du coeur”, “logique du coeur”, такт і “esprit de finesse” відчущання ціннісного відношення. Доведено, що М. Шелер поєднує у своїй аксіології ідеї **апріоризму** та **феноменологічну аксіологію**, оскільки використовує ідею апріоризму та базує матеріальну етику цінностей на *чуттєвому апріоризмі*. Підкреслено, що у М. Шелера справжнє місце всякого ціннісного Apriori (як і морального) – це пізнання, *вбачання цінностей*, що вибудовується у відчущанні, у любові та ненависті, у наданні переваги і зневаги, у чуттєвому, живому контакті зі *світом*, тобто у ході здійснення *цих інтенційних функцій та актів виникають цінності, їх порядки* та ціннісні архетипи. Зроблено висновок, що феноменологічна аксіологія М. Шелера має свої витоки у філософії І. Канта, оскільки він використовує поняття апріорності, яке було властиве для Кантової філософії.

Показано, що Н. Гартман розвиває *антропоцентричний підхід* до цінностей, який ґрунтується на *парадигмі суб'єктивізму*, оскільки суб'єкт має «почуття цінностей», при цьому кожна особистість, кожен людський характер сповнені ціннісного змісту, важливі та унікальні аж до найдрібніших відтінків, оскільки людина – це світ у малому, як особлива структура буття, і водночас як особлива ціннісна структура. Визначено, що Н. Гартман перебуває на позиції суб'єктивного

підходу до цінностей, оскільки пов'язує свою аксіологію із суб'єктом, а саме з «почуттям цінностей» та з «ціннісною свідомістю» суб'єкта. Встановлено, що підхід Н. Гартмана до цінностей є за своєю суттю *феноменологічним* та засновується на емоційному тлумаченні природи цінностей, тобто існує «емоційний апріоризм ціннісного почуття». Виявлено, що одним із елементів суб'єктивізму Н. Гартмана у тлумаченні цінностей є те, що він звертає увагу на совість як первинну наявну у кожного в почутті ціннісну свідомість, як етичне і ціннісне а пріорі, як ціннісний архетип; при цьому совість відповідає емоційній апріорності ціннісної свідомості, не до кінця усвідомленому і невизначеному ціннісному почуттю, тобто «голос совісті» є основною формою первинної ціннісної свідомості, найприродніший спосіб, яким ціннісне почуття набуває впливу в людині. Означено, що ідея совісті суб'єкта – це один із шляхів формування аксіологічної проблематики, а ідея совісті як апріорного джерела аксіологічних питань у Н. Гартмана та Г. Лотце – це спосіб секуляризації мислення та становлення аксіологічних питань, оскільки ідея Бога трансформується в ідею совісті як «голосу Бога» в людині. Доведено, що Н. Гартман розвиває *емоційний* та *аксіологічний апріоризм*, оскільки вважає, що первинна ціннісна свідомість – це ціннісне почуття, а апріорне бачення цінностей ґрунтується на ціннісному почутті, при цьому апріорність цінностей ще безумовніша та абсолютніша, ніж апріорність теоретичних категорій. Наголошено, що аксіологія Н. Гартмана розвивається як критика аксіологічних ідей І. Канта та Ф. Ніцше, хоча їх погляди поєднує парадигма аксіологічного суб'єктивізму, яку започатковує І. Кант, при цьому секуляризовану версію аксіологічного суб'єктивізму розвиває Ф. Ніцше, а сакралізовану версію аксіологічного суб'єктивізму розробляє Н. Гартман.

Ключові слова: цінність, трансцендентизм, сакралізація, диференціація філософії, секуляризація, поворот до суб'єктивності, аксіологічний поворот, ціннісний архетип, парадигма активного та автономного суб'єкта пізнання і моралі, І. Кант, Г. Лотце, Ф. Ніцше, М. Шелер, Н. Гартман, феноменологічна аксіологія.

SUMMARY

Budz A. V. Formation of Axiology in Western European Philosophy in Late XIX – Early XX Century. – Qualification research paper, manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 03 Humanities, specialty 033 Philosophy. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2025.

The thesis is devoted to the comprehensive theoretical-methodological substantiation of the emergence of principles and paradigmatic grounds of axiology in Western European philosophy in the late XIX – early XX century. The systemic analysis of **worldview, methodological, and paradigmatic principles**, which are the basis of the development of axiological problematics is conducted based on applying the *principle of dehistoricization of philosophical studies*. Based on this principle, the author examines the emergence of axiology due to the processes of *secularization* of worldview, based on which a human is granted the quality of *autonomous, free, and rational* being, who can be *creative, independent* and has the reliable criteria of cognition, construction, and evaluation of reality. In the thesis, the author develops the methodological ideas of H. Joas regarding that the “philosophy of values” emerges due to the “shift to subjectivity” and based on *subjective construction of values*. It is proved that the ideas of “philosophy’s turn to subjectivity” and *subjective construction of values* are the basis for the formation of the idea of self-value of the subject, who, based on this, becomes the “axiological subject”. On these grounds, the author substantiates that the reason for the development of axiology is the principle of human self-realization and self-cognition, where they are viewed as an individual source of such cognition, not the transcendental forces. Based on H. Joas’ ideas of “philosophy’s turn to subjectivity” and *subjective construction of values* in the thesis the author critically analyses the works of I. Kant, H. Rickert, W. Windelband, H. Lotze, F. Nietzsche, M. Sheler, N. Hartmann, and finds that the “philosophy of values” has its origins in *Kantian* and *neo-Kantian* philosophy, which accentuates the *subject as the source of rational and moral cognition*, which contributes to the formation of phenomenological axiology. It is proved that the initial stage of formation of axiology is based on phenomenological axiology, which is founded in

Kantianism and neo-Kantianism and is developed in the views of H. Lotze, F. Nietzsche, M. Sheler, N. Hartmann. It is shown that the understanding of values and value archetypes as a separate subject area in philosophy begins to get active in connection with the statement of the spiritual activity of the subject, who is recognized as the source of value, and in connection with the understanding of feelings of the subject as the criteria of values (e.g., satisfaction/dissatisfaction, sensation of values, feeling of values). The author develops the concept of the emergence of axiology based on the *paradigm of active and autonomous subject of cognition of morale*, which is founded by I. Kant. It is substantiated that the **Kantian paradigm of active and autonomous subject of cognition and morale** gives grounds to talk about the existence of moral and axiological systems since their source is a morally autonomous, conscious, rational, and responsible subject, who possesses freedom of choice. It is comprehended that **subjectivism is the basis of the formation of phenomenological and personalistic approaches towards values** since the source of values is the subject and his phenomenological intentions in the form of feelings (M. Sheler and N. Hartmann). It is noted that for the formation of the notion of “value” it is important to have the notion of “personality”, which begins to be formed in the views of H. Lotze, because the understanding of **personality as the bearer of values creates the possibility of formation axiological questions and the emergence of axiology** since in such case the personality is understood *secularly as an autonomous bearer of values* and value archetypes. It is investigated that one of the prerequisites of the emergence of axiology was the formation of the concept of **the value of human**, because a human in philosophical concepts begins to be valued in the context of their spiritual, moral, and rational significance.

It is accentuated that the understanding of the value of a human is one of the aspects of the **secularization of philosophy** and happens in the context of the *anthropological shift in philosophy*, which becomes one of the reasons of the formation of axiology. The phenomena of *sacralization and secularization of philosophical consciousness* are proposed to be viewed as *the reasons for the formation of the concept of “value”*. It is singled out that the clear formulation of the notion of “value” in Western European philosophy in the late XIX – early XX century became possible on the grounds of

secularized and **dehistoricized worldview in philosophy and science**, which grants meaning in cognitive and axiological dimensions to human as value and the source of cognition of truth. It is established that **differentiation** and **secularization** of philosophy, which take place in the New Era, are the foundation for the formation of the rational paradigm, granting the subject of cognition more **autonomy** in the cognitive process based on their mind, and simultaneously “make” a human the creator of philosophical categories, “creator” of senses, truth, and values.

It is proved that the *sacralization of mind and cognitive abilities*, as it is characteristic of *Kantian* philosophy, relates to the substantiation by I. Kant the *paradigm of active and autonomous subject of cognition and morale based on which* I. Kant founds subjective paradigm of explanation of values, which is the fundamental ground for the development of the value theory, particularly phenomenological axiology. It is proved that axiological problematics began to develop based on the change of gnoseological paradigms in the context of **Kantian apriorism** and **transcendentalism**, which became the *basis for the secularization of metaphysics*, and I. Kant’s *apriorism* became the ground for substantiation of autonomous human cognition and the possibility of truthful judgments in moral and axiological spheres. It is stated that *I. Kant’s “Copernican revolution”* “makes” a human the source of cognition and morale and is the ground for the building of axiological problematics and formation of the notion of value in philosophy. It is stated that **secularizing** tendencies in I. Kant’s thinking, which later became the basis for the formation of axiological questions, was founded on the grounds of *subjectivism, rationality, and moral autonomy* of human, who is a *creative being* and creates everything from themselves (including values) based on reason and free will.

It is pointed out that in *neo-Kantianism* values are interpreted as objective phenomena, but such objectivity lies not in their *transcendence*, but in the fact that they are *transcendental* since values have the function of significance for human consciousness regardless of each individual subject on the level of their cultural meaning, hence values are *objectively-transcendental within given culture as a priori senses and meanings*, value archetypes. It is revealed that neo-Kantian values are universal *cultural values* in the form of state, law, economic organization, and therefore *the objectivity and*

timelessness of values in neo-Kantianism is possible only in a culturally historical sense, and not in the transcendent one. It is proved that neo-Kantians use axiological notions in a phenomenological sense, particularly the axiological notion of H. Rickert has a phenomenological contents and points to the elements of subjective interpretation of values since neo-Kantians draw attention to such phenomenological phenomena as the “importance of values”, the principle of “belonging to values” and “understanding of values”.

It is substantiated that the emergence of the notion of “value” and axiology in the late XIX – early XX century is founded on anthropological ideas developed by H. Lotze in his **personalism**, where an important meaning is given to human and their *spirituality*, which becomes a reliable criterion of the truthfulness of axiological judgments based on the ideas of autonomy and uniqueness of human spirit. It is shown that in the philosophy of *personalism* H. Lotze grants a human the “status of value” in connection with their cognitively spiritual abilities, which although have their *transcendent* source in God, at the same time “make” a human firstly autonomous being, and secondly – value being, i.e., in the philosophy of *personalism* a human begins to be treated as a bearer of unique personal spirit. It is proved that the understanding of the notion of “value” in H. Lotze’s views has a *pragmatic* and *hedonistic* dimension because it relates to sensual processes of satisfaction and dissatisfaction, which have a subjective dimension. It is shown that values in H. Lotze’s views have a subjective origin as they are founded on sensual perception such as satisfaction and dissatisfaction, and this, in turn, affects the **secularization** of moral principles, whereas reliable moral principles are derived not from the idea of the existence of higher principles but from satisfaction-dissatisfaction which relate to subjective sensuality of a human. It is noted that subjective sensual perception based on satisfaction/dissatisfaction in H. Lotze’s views is the source of spiritual life, and therefore all its spheres, including values and value archetypes. It is revealed that in H. Lotze’s views the idea of unity of body and soul is the foundation of satisfaction and dissatisfaction becoming the criteria of values and it is found out that Lotze’s idea of direct unity of body and soul has also the elements of **secularization** because body and soul become important for human existence. It is substantiated that H. Lotze develops the

idea of **evaluative activity of the human mind** and is one of the first philosophers who **bestows the mind with evaluative characteristics in an axiological sense**, herewith, it is outlined that the evaluative activity of spirit by H. Lotze is primordial, eternal, or primal.

It is outlined that F. Nietzsche based on **axiological nihilism** makes an “**axiological turn**” in philosophy with the emphasis on the subject, since with the help of *nihilism* he **secularizes** “higher transcendent values”. He proposes a subjective source of the “possibility of the existence of values”, which is the will to power, and the re-evaluation of values based on nihilism and resentment, which points to the elements of phenomenological axiology in his views. It is substantiated that the essence of the Nietzschean paradigm of “re-evaluation of values” lies in **axiocentric subjectivism**.

It is highlighted that in the views of representatives of phenomenological axiology, particularly in M. Sheler and N. Hartmann one can trace the elements of objective and subjective approaches to values, that is in their views there is no evident **subjectivism** or **objectivism** in interpreting the values, but their combination. It is outlined that N. Hartmann tries to combine **subjectivism** and **objectivism**, or **subjectivism and transcendentalism** as approaches **to values**, whereas personality has the same meaning to the realization of values as values to the realization of personality, hence *any exit of values from the ideal sphere into the real sphere relates to the role of the subject*, therefore the subject is the necessary condition of realization of values.

It is noted that M. Sheler stands on the *position of granting the subject an objective value*, and by this, he supports the methodological *shift to subjectivity* in the analysis of values. He points to the value of individual being, personal values, and the value of personality; *the value of personality* can be the initial criterion for the formation of axiological systems with their orientation towards personalism. It is specified that M. Sheler connects values with the “sensation of values”, i.e., values are possible as subjective experience of things and benefits as values on the level of satisfaction and dissatisfaction, and therefore M. Sheler’s phenomenological axiology is founded on subjectivism. It is outlined that values in M. Sheler’s phenomenological axiology have a subjective origin since they are based on the intentions of the subject’s consciousness. It

is substantiated that M. Sheler's axiology is characterized by the elements of an *a priori* approach to values since he emphasizes on *apriorism of the emotional sphere* in cognitive acts of a human and believes that a human can perceive *a priori* significances and the features of truthfulness of things. On this basis, he claims that there exists an *a priori form of the structure of spiritual acts*, the way of the emergence of which does not significantly differ from the emergence of forms of consciousness, namely the structure of the heart, the structure of will, the structure of character, and by the mediation of them – the apparenity of heart, “*ordre du coeur*”, “*logique du coeur*”, tact and “*esprit de finesse*” of the feeling of value relation. It is proved that M. Sheler combines in his axiology the ideas of apriorism and bases the material ethics of values on *sensual apriorism*. It is outlined that in M. Sheler the true place of any value Apriori (as well as moral one) is the cognition, *the perception of values* which is being built in feeling, in love and hate, granting preference and contempt, in sensual, live contact with *the world*, that is while *performing these intentional functions and acts there emerge values, their orders* and value archetypes. The author concludes that M. Sheler's phenomenological axiology has its origins in the philosophy of I. Kant, since he uses the notion of apriority, which was characteristic of Kantian philosophy.

It is shown that N. Hartmann develops *an anthropological approach* to values which is based on the *paradigm of subjectivism* because the subject has the “feeling of values”, herewith, every personality, and every human character is filled with value meaning, are important and unique to the smallest details as a human is a world in small, both as a unique structure of being and the special value structure. It is defined that N. Hartmann stands on the position of subjective approach to values, because he connects his axiology with the subject, specifically with the “feeling of values” and “valuable consciousness” of the subject. It is established that N. Hartmann's approach to values by its essence is *phenomenological* and is founded on the emotional interpretation of the nature of values, that is, there exists “emotional apriorism of valuable feeling”. It is found out that one of the elements of N. Hartmann's subjectivism in the interpretation of values is that he draws attention to conscience as a primary available in everyone in feeling valuable consciousness, as an ethical and valuable *a priori*, as value archetype; herewith

consciousness corresponds to emotional apriority of valuable consciousness, not fully realized and uncertain valuable feeling, that is the voice of consciousness is the main form of primordial valuable consciousness, the most natural way in which valuable feeling becomes influential in a human. It is defined that the idea of consciousness is one of the ways of subject's influence on the formation of axiological problematics, and the idea of consciousness as an a priori source of axiological questions in N. Hartmann's and H. Lotze's is the way of secularizing of thinking and formation of axiological questions since the idea of God is transformed into the idea of consciousness as the "voice of God" in a human. It is proved that N. Hartmann develops *emotional* and *axiological apriorism*, as he believes that primal valuable consciousness is the valuable feeling, and the a priori view of values is based on valuable feeling, hence apriority of values is more evident and absolute than the apriority of theoretical categories. It is emphasized that N. Hartmann's axiology develops as a critique of axiological ideas of I. Kant and F. Nietzsche, although their views are connected by the paradigm of axiological subjectivism, which was founded by I. Kant, while the secularized version of axiological subjectivism is developed by F. Nietzsche, and N. Hartmann establishes the sacralized version of axiological subjectivism.

Keywords: value, transcendentalism, sacralization, differentiation of philosophy, secularization, shift to subjectivity, axiological shift, value archetype, paradigm of active and autonomous subject of cognition and morale, I. Kant, H. Lotze, F. Nietzsche, M. Sheler, N. Hartmann, phenomenological axiology.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях України

1. Будз А. Трансцендентизм як чинник ототожнення аксіологічної та етичної проблематики у західноєвропейській філософії. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць ДДПУ. Серія «Філософія»*. 2021. № 42. С. 71–86.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.5>

URL: <https://filos.dspu.in.ua/index.php/main/issue/view/8>

2. Будз А. В. Розвиток аксіологічної проблематики у філософських поглядах Р.Г. Лотце. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 29. С. 3–8.

DOI: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i29.951>

URL: http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/29_2021/29_2021.pdf#page=3

3. Budz A., Hoian I. Nietzsche's concept of revaluation of values and its potential application for rethinking postmodern constructs. *Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy*. 2024. Vol. 12, No. 3. P. 101–113.

DOI: <https://doi.org/10.31548/hspedagog/3.2024.101>

URL: <https://humstudios.com.ua/uk/journals/tom-12-3-2024/ideya-pereotsinki-tsinnostey-f-nitsshe-ta-mozhlyvist-yiyi-zastosuvannya-dlya-pereosmislennya-postmodernistskikh-konstruktiv>

4. A. V. Budz. Ressentiment in M. Scheler and Revaluation of Postmodern Values. *Current Problems of Philosophy and Sociology*. 2024. Vol. 51, № 6. P. 32–37.

DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v051.2024.6>

URL: <http://apfs.nuoua.od.ua/51-2024>

5. Budz A. V. Conscience in N. Hartmann as Means of Rethinking Modern Values. *Perspectives. Socio-political journal*. 2024. № 4. P. 171–179.

DOI: <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.4.23>

URL: <http://perspektyvy.pdpu.od.ua/index.php/2024-ukr?id=80>

6. Budz A. Pleasure and Pain as Criteria of Constitution of Values in Axiological Views of H. Lotze. *Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies*. Issue 58. P. 37–41.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.4>

URL: <http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/2025-58>

Статті, що опубліковані у фахових виданнях іноземних держав

7. A. Budz. Max Scheler's Phenomenology of Experience of Values and the Functioning of Worldview. *Scientific Journal of Polonia University*. 2024. Vol. 67, № 6. P. 180–189. (Польща)

DOI: <https://doi.org/10.23856/6724>

URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/74>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Будз А. В. Ідентичність особистості у контексті системи цінностей. *Проблема ідентичності в ХХІ столітті*: збірн. наукових праць студентів, аспірантів та викладачів, м. Київ, 15 жовтня 2020 р. Київ, 2020. С. 86–87.

URL: <https://kfsr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/13/2021/02/Проблема-ідентичності-в-ХХІ-ст.-збірник-1.pdf>

9. Гоян І. М., Будз А. В. Екзистенційне та психологічне походження цінностей. *Перспективні напрямки наукових досліджень* : збірн. наукових матеріалів LV Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Львів, 24 листопада 2020 р. Львів, 2020. Частина 1. С.133–135.

URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/Львів_Ч1.pdf

10. Гоян І. М., Будз А. В. Антропоцентричні та історичні цінності як детермінанти проявів людської активності. *Світовий розвиток науки та техніки* : збірн. наукових матеріалів LVI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Запоріжжя, 07 грудня 2020 р. Запоріжжя, 2020. Частина 1. С. 98–101.

URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/Запоріжжя_ч1_122020.pdf

11. Будз А. В. Інтерпретація цінностей у західноєвропейській філософії у контексті трансценденталізму. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences* : collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference (Vol. 3), Cambridge, March 19, 2021. Cambridge-Vinnytsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021. С.15–16.

DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v3.03>

URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/10137>

12. Будз А. В. Особистість та її цінності у контексті течій західноєвропейської філософії. *Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві* :

матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, НЮУ імені Ярослава Мудрого, 26-27 березня 2021 р. Харків, 2021. С. 64–66.

URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18796/1/Pr_samoroz_26-27_03-2021.pdf

13. Будз А. В. Аксіологія особистості. *Теоретико-методологічні проблеми сучасної психології особистості* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 23–24 верес. 2021 р. Івано-Франківськ, 2021. С. 18–19.

URL: <http://lib-old.pnu.edu.ua/files/zbirnyky/konf-psych-2021.pdf>

14. Будз А. В. Цінності як фактор розвитку організації. *Психологічні виклики сучасних організацій* : збірн. тез II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 03 бер. 2022 р. / за наук. ред. проф. Л. С. Пілецької, проф. І. М. Гояна, проф. І. А. Гуляс, доц. О. М. Чуйко. Івано-Франківськ, 2022. С. 27–29.

URL: https://ksp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/68/2022/06/КОНФЕРЕНЦІЯ_-2022.pdf

15. Будз А. В. Підходи до формування цінностей у поглядах І. Канта. The current state of development of world science : characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the VI International Scientific and Theoretical Conference, Lisbon, Portuguese Republic, December 15, 2023. International Center of Scientific Research, 2023. С. 186–188.

DOI: <https://doi.org/10.36074/scientia-15.12.2023>

URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/15.12.2023>

16. Гоян І. М., Будз А. В. Ціннісні трансформації в умовах суспільних змін. *Актуальний філософський дискурс: трансформаційні зміни в умовах війни* : матеріали наукового круглого столу до Міжнародного дня філософії, м. Львів, Україна, Торунь, Польща, 16 листопада 2023 року. Львів – Торунь, Liha-Pres, 2023. С. 46–49.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-13>

17. Будз А. Вплив неокантіанства на розвиток аксіології у західноєвропейській філософії. *Theoretical and empirical scientific research: concept*

and trends : collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference, Oxford, UK, February 02, 2024. С. 313–314.

DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-02.02.2024.062>

18. Будз А. Нігілізм як підґрунтя становлення аксіологічних поглядів Ф. Ніцше. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique* : с avec des matériaux de la VI conférence scientifique et pratique internationale, Paris, République française, Mars 01, 2024. С. 324-326.

DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-01.03.2024.071>

19. Будз А. Феноменологічна аксіологія Макса Шелера. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences* : collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference, Cambridge, United Kingdom, March 29, 2024. С. 384–385.

DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-29.03.2024.080>

20. Будз А. Ідея совісті у контексті феноменологічної аксіології Ніколая Гартмана. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche* : Raccolta di articoli scientifici «ΛΟΓΟΣ» con gli atti della V Conferenza scientifica e pratica internazionale, Bologna, Repubblica Italiana, aprile 26, 2024. С. 316–317.

DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-26.04.2024.066>